

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

REDACTIE-ADRES: J. Th. Balk, Keerberg 54, Amsterdam-Z.

Opgericht 1 januari 1881

Ons antwoord op een kritische brief

door **A. P. N. DE GROOT**

voorzitter *Vereniging tegen de Kwakzalverij*

EEN VAN DE belangstellenden naar de inhoud van onze brochure zond ons zijn onderstaande commentaar hierop.

Geachte Heer,

Op aanvraag ontving ik Uw brochure „Mogen wij een boekje open doen” en vervolgens onlangs het maartnummer van Uw tijdschrift. Met aandacht heb ik ze gelezen en op grond van deze korte kennismaking wil ik graag een paar kritische opmerkingen maken. Hopend dat U zich zult realiseren, dat ze geschreven zijn vanuit een welwillende houding tegenover Uw standpunt.

Wat het boekje betreft. Een twintigtal gevallen van levensgevaarlijke kwakzalverij maakt even indruk, maar lang genoeg? Het maakt niet meer indruk dan een paar weekends verkeersongevallen of een seizoen zwemongelukken. En is Uw voorstelling van zaken strikt ongekleurd door de wens om de lezer te overtuigen? Wordt er niets overdreven en niets verzwegen? De stijl van schrijven maakt het mogelijk om hieraan te twifelen.

Misschien ben ik bedorven door de vele cijfers, die je dagelijks leest, maar exakte gevallen maken op mij altijd meer indruk, b.v. aantal veroordelingen, aantal kwakzalvers in Nederland en schatting van hun inkomsten.

In het maartnummer trof mij het omkaderde artikel van Dr. J. J. de Jong. Lezing ervan bracht mij tot gedachten, die ik met U wil delen.

Er zijn natuurlijk verschillende redenen waarom mensen naar een kwakzalver gaan.

a. de wetenschap of de mening, dat de arts niet (meer) kan helpen. Dit is de grote groep uit het Utrechtse onderzoek in maartnr. blz. 19;

b. het feit, dat het verschil tussen bevoegden en onbevoegden vaak niet wordt gezien als een zwart-wit tegenstelling maar als een polariteit. Dit heeft te maken met een wijdverbreid en niet geheel ongezond wantrouwen tegen officiële erkenningen en titels;

c. geen voldoening vinden in de van bevoegde zijde uitgevoerde behandeling, b.v. de jonge vrouw met borstkanker, bij wie een borst geamputeerd moet worden.

Het geval van De Jong hoort waarschijnlijk onder rubriek c. Laat ik zijn verslag eens met een paar waarschijnlijke en mogelijke bijzonderheden aanvullen, die licht werpen op de beweegredenen van de ouders, bijzonderheden zoals iedereen met enige intelligente fantasie kan bedenken.

Waarschijnlijk zijn de ouders fondspatiënt.

Het AZ (Academisch Ziekenhuis – red. M.t.d.K.) in Leiden, mijn woonplaats, staat – hoe zal ik het zeggen? – bekend als hebbende een zekere “lordly disregard” voor die klachten van in het bijzonder fondspatiënten, die niet direct met hun ziektebeeld te maken hebben. Het is niet ongewoon, dat men er van negen uur 's morgens tot twee uur 's middags in de wachtkamer zit. Van tijd tot tijd zat daar ook het patiëntje met een van de ouders, voor controle.

De injecties zijn een dagelijks of driemaal dagelijks terugkerende kwelling voor het kind en het gezin en dat blijft zo tot in de onafzienbare toekomst.

Wanneer De Jong dan ook zegt: „B l i j k b a a r vonden de ouders de injecties een bezwaar”, geeft hij blijk van precies de lordly disregard, die ik hierboven noemde. Vanuit het

standpunt van de medicus is de diabeticus goed gereguleerd, voor de patiënt is de toestand hoogst onbevredigend.

Mogelijk wisten de ouders vaag van het bestaan van minder onaangename methoden van insuline-toediening. Ze durfden hiernaar misschien niet te vragen of er werd hen niet duidelijk gemaakt waarom dat in dit geval niet kon.

Hun klachten, medisch-wetenschappelijk gezien irrelevant, kunnen de ouders bij de behandelende geneesheren niet kwijt. Dit lijkt mij een aanvaardbare reconstructie van de beweegredenen, die tot consult van de kwakzalver geleid hebben. Wat heeft die kwakzalver gezegd? Wat de ouders aan De Jong vertelden klinkt onwaarschijnlijk. Zo'n advies leidt toch regelrecht tot veroordeling? Veel logischer is, dat het zó gegaan is: de ouders storten hun hart uit over hoe weinig er aan te doen is en zeggen: „En dan elke dag een injectie, dat is toch niet nodig?” Kwakzalver: „Zeker niet, mevrouw, dat is tegennatuurlijk, geeft U hem maar elke dag van dit pakje kruiden”. Later schuiven de ouders natuurlijk alle schuld op de kwakzalver.

Maar zelf dragen ze ook schuld. Kwakzalver en ouders samen dus alle schuld? Niet altijd. Als de arts passief blijft bij strikt-medisch irrelevante, maar overigens gerechtvaardigde klachten over de behandeling is hij medeschuldig. Hij is ook medeschuldig als een zekere autoritaire tendens in zijn optreden het uiten van dit soort klachten bemoeilijkt.

Is het toeval, dat ik dit laatste aspect in Uw geschriften mis?

Hoogachtend,

w.g. P. DAS.

VERVOLG OP BLZ. 66

Wetenschappelijk niet-verantwoorde gezondheidsbemoeienis is KWAKZALVERIJ

ONS ANTWOORD OP EEN KRITISCHE BRIEF

VERVOLG VAN BLZ. 65

DEZE REACTIE verheugt ons ten zeerste en wel omdat hierin – naar onze mening – wel zeer duidelijk de gedachtengang van een – in dit geval welwillende – buitenstaander tot uiting is gebracht.

Waarom maakt een twintigtal gevallen van levensgevaarlijke kwakzalverij maar een v e n indruk op het lekenpubliek? Eenvoudig omdat deze droevige gevallen de buitenstaander niet p e r s o o n l i j k raken en hij (of zij) het in deze jachtige wereld niet op kan brengen naar de diepere oorzaak te zoeken. Ditzelfde geldt evenzeer voor de zeer ernstige verkeersongevallen en voor de ongelukken bij het zwemmen.

Bij deze drie categoriën van calamiteiten bestaat voor de beoordeling toch principieel een zeer groot verschil. Ter preventie toch van verkeersongevallen zijn talloze wettelijke voorschriften van kracht en . . . is ter handhaving hiervan een uitgebreide organisatie van controle en vervolging opgebouwd.

Ter preventie van ongelukken bij het zwemmen wordt door de Overheid zeer krachtige steun verleend aan particuliere instanties.

Wat de kwakzalverij betreft, op de bestrijding hiervan bestaat een zéér goed hanteerbare Wet op de uitoefening van de Geneeskunst maar . . . een apparaat om op doeltreffende wijze de bepalingen van deze Wet te handhaven ontbreekt ten enen male.

Voorlichting blijft uit

DAT IS het eerste principiële grote verschil. Het tweede verschilpunt is, dat voor beide eerste categoriën telkens weer op behoorlijke wijze uit de doeken wordt gedaan wáár het om gaat en wélke gevaren er dreigen, terwijl op het gebied van de kwakzalverij door de Overheid nimmer ook maar een geringe poging tot doelbewuste – tevens doeltreffende – voorlichting is ondernomen.

Beide laatste ernstige tekorten in het Overheidsbeleid ten opzichte van de bestrijding van de kwakzalverij zullen uitvoerig gedocumenteerd nader ter sprake komen in een „Open Brief” aan de Staten Generaal, waarin onze visie op de inhoud van het zoetsappige rapport van de Commissie-Peters zal worden uiteengezet.

Gezien de doelstelling van de Vereniging tegen de Kwakzalverij om als persie-groep het kwaad van de kwakzalverij te bestrijden moet inzender

accepteren dat dit soort zaken – zéér scherp omschreven en zwart-wit gesteld – zonder overdrijving of verzwijging van wat dan ook, onder de aandacht van het argeloze publiek wordt gebracht. De kwakzalverij betekent – uit een oogpunt van volksgezondheid – een t e groot gevaar dan dat op dit punt ook maar enigszins gesjacherd kan worden. De „duiven-mentaliteit” van een groot deel van het Nederlandse volk is op dit gevaarlijke terrein funest. Hier moet klare taal worden gesproken.

Exakte getallen zijn bij deze ongrijpbare – immers zweverige – materie niet te produceren.

Statistiek waardeloos

DE STATISTIEK over het aantal veroordelingen, jaarlijks door het C.B.S. gepubliceerd, is volkomen waardeloos voor degenen, die een inzicht wil krijgen in de ernst van de kwakzalverij. Talloze – zelfs dodelijke – gevallen van ernstig falen van onbevoegden komen nimmer aan berechting toe. De redenen waarom zullen – geïllustreerd door voorbeelden – uitvoerig in onze „Open brief” aan de Staten Generaal worden uiteengezet.

Het aantal kwakzalvers, in een – gewraakte – enquête van het N.I.P.G./T.N.O. op – slechts – 500 tot 1000 „geschat”, bedraagt in werkelijkheid ongeveer het 10-voudige.

Aan een „schatting” van het inkomen van verschillende kwakzalvers zullen wij ons maar niet wagen. Gezien het fabuleus grote aantal „klienten”, dat de pleitbezorgers hun troetelkinderen toedichten, moet met het onbevoegd uitoefenen van de Geneeskunst wel het veel-voudige worden „verdiend” van wat verkregen werd uit de voormalige werkzaamheden van deze wetsovertreders.

Ons dunkt, dat hier voor de fiscale recherche een – lucratief – terrein volkomen braak moet liggen.

Onze „Open brief”

UIT BOVENSTAANDE moge voor inzender duidelijk zijn geworden, dat – helaas – exacte gegevens op het gebied van de kwakzalverij niet zijn te achterhalen. Op dit punt mist de charlatanerie evenzeer vaste grond onder de voeten als bij het eigenlijke onbevoegd uitoefenen der geneeskunst.

Wat betreft de opmerkingen over het artikel van dr. J. J. de Jong kunnen wij kort zijn. Voor wat de conclusie in de laatste alinea aangaat achten wij hier het schuldprobleem nog maar zeer ten dele benaderd. In bovenvermelde „Open brief” aan de Staten

Generaal zal door ons zeer duidelijk worden uiteengezet – en daarbij gemotiveerd waarom – dat schuldig zijn aan het ontstaan van de chaotische toestand op het gebied van de kwakzalverij:

1. de Overheid zelf en wel omdat ze heeft nagelaten:

a. een adequaat bestrijdingsapparaat op te bouwen;

b. het publiek doeltreffend voor te lichten over het gevaar van de kwakzalverij;

c. een gerichte opleiding te verzorgen voor zijn ambtenaren, die ze – overbelast als deze al zijn met andere takken van dienst op het gebied van de volksgezondheid – een, voor hen volkomen vreemde tak van dienst tevens heeft opgedragen.

2. de politie, die – onvoorbereid voor deze specifieke taak – in tal van gevallen een onjuist opsporingsbeleid heeft ingesteld.

3. de justitie, die het – in verreweg de meerderheid van de gevallen – bij haar vervolgingsbeleid en bij haar rechtspraak meent te kunnen stellen zonder voorlichting – op dit wel zeer specifieke terrein – van een terzake kundige, een getuige-deskundige.

4. de kwakzalver zelve als bewuste wetsovertreder.

5. de patiënt (of diens familie), die – schuldbewust – weigert getuigenis à charge af te leggen tegen degenen, wiens „hulp” hij vrijwillig heeft ingeroepen.

6. de medicus, die

a. psychologisch niet geschoold, zijn patiënt niet op de juiste wijze benadert, en daardoor – wellicht onbewust en ongewild – de weg naar de kwakzalver effent;

b. geen flauw inzicht hebbend in het gevaar, dat van de kwakzalverij voor de volksgezondheid dreigt, deze wetenschappelijk niet-verantwoorde gezondheidsbemoeyenis toch – zij het soms onder bepaalde (niet-reële) voorwaarden meent te mogen accepteren.

Het is geen wonder, dat het grote publiek – magisch als het is ingesteld – bij gemis aan juiste voorlichting gaarne geloof hecht aan het zoet gefluit van de pleitbezorgers van de wetsovertreders en aan kwistig rondgebazuinde sterke verhalen over, al dan niet vermeende, wonder-successen, behaald bij door artsen zogenaamd „opgegeven” patiënten.

A. P. N. DE GROOT.

„DAT DEZE GALSTEEN VERGRUIZELE”

zegt gebedsgenezer

Ben Hoekendijk

JOOP VAN DEN BROEK bezocht de prediker Ben Hoekendijk uit Putten tijdens de tentcampagne in het begin van september in Amsterdam-West. Op het terrein tegenover Marcanti, waar eerder in de zomer het Italiaanse circus Heros had gestaan, trof hij nu een tent met er voor een spandoek „Jezus redt en geneest”. Op de eerste avond was de tent goed vol, veelal mensen uit de lagere inkomensklasse, verrassend veel jongeren en Indische Nederlanders.

Een hoogtepunt blijkt het „bidden met de zieken” te zijn. De zieken hebben een „gebedskaart” ingevuld, met daarop hun kwalen. Joop van den Broek vertelt in het Algemeen Handelsblad:

In een lange rij stellen ze zich voor het podium en de prediker op. De eerste is een vrouw met hoofdpijn. „Vaar uit in Jezus' naam”, zegt de heer Hoekendijk. En later: „Schrijf ons uw getuigenis, zuster, wij blijven voor u bidden”. Een volgende vrouw voelt zich sinds haar operatie niet goed. „Doktoren kunnen veel doen, maar God meer”, zegt Hoekendijk, terwijl hij haar de handen oplegt.

En zo de hele rij: maagzweren („Voelt u Gods kracht, zuster?”) galstenen („Dat deze galsteen vergruizele, zegt de bijbel niet dat de Heer rotsen deed splijten?”), iemand die in aanraking is gekomen met toverij en „een gouden naald in zijn lichaam heeft”, evenwichtsstoornissen, hoge bloeddruk, nierziekte. Hoekendijk legt hen de handen op, heeft voor iedereen een woord. Bij het laatste gezang zitten hij en zijn vrouw wat grauw van vermoeidheid naast elkaar, vooraan.

In de caravan van een medewerker — als hij in Nederland evangeliseert gaan zijn vrouw en hij iedere avond

DE MICROFOON MAG BIJ GEEN ENKELE HANDOPLEGGING VAN BEN HOEKENDIJK ONTBREKEN (Cliché Alg. Handelsblad)

terug naar de drie kinderen in Putten — wil hij, na afloop van de dienst, wel praten.

„Ons geloof moet elke kritiek kunnen doorstaan”, zegt hij berustend, al maakt hij zich nog wel boos over diverse publikaties over hem en zijn beweging. „Al dat gepraat over dure auto's en zo, dat is onzin. Ik woon in een huisje-in-de-rij. Twee gezinnen en drie kantoor meisjes zijn voor het levensonderhoud op het werk aangevoerd”.

U noch uw vrouw hebt theologie gestudeerd of iets dergelijks? vroeg de heer Van den Broek Hoekendijk.

„Nee, Het is een kwestie van bekeering, van persoonlijk initiatief. Ons evangeliseren, dat is ingebed in de Pinksterbeweging, gebeurt niet in een georganiseerde groep. Je bent stap voor stap verantwoordelijk voor God”.

Ook wat die zogenaamde genezingen betreft?

„Er zijn reële wonderen. (Heftig) Ik heb gezien, dat mijn moeder werd genezen van maagkanker. Zuster Vlug, die de kinderdiensten leidt, zou geen kinderen kunnen krijgen. Ze heeft er nu vier. Je hoort altijd van die aangedikte verhalen over gebedsgenezing. Wij hebben een goed contact met de medische wetenschap. Zij strijden met menselijke middelen, wij met geestelijke wapens. Als wij mensen een nieuw geloof kunnen geven komen er vrede en rust in hun harten, daarmee is al veel opgelost”.

Maar het blijft toch gevaarlijk”.

„Waarom? Fanatisme is een reële vijand. Wij zijn niet tegen doktoren. Wij genezen ook niet, maar God spreekt door ons. Wij willen echt de mensen brengen tot Jezus, die een oplossing heeft voor hun geestelijke en lichamelijke nood”, aldus gebedsgenezer Hoekendijk. Die, zoals men zal hebben bemerkt, zich uiterst voorzichtig uitliet tegenover de journalist.

NOG EENS: CAFÉ ALS BIECHTSTOEL

(Ingezonden)

EEN DEZER DAGEN werd ik opgebeld door een reporter van een bekend dagblad. Deze vertelde mij dat hij nu in uw blad van september een artikel gelezen had, waarin mijn persoon en zaak beschreven werden.

Nu is het door het aparte cachet van onze zaak niets bijzonders dat in een krant of blad over mij wordt geschreven.

Anders liggen de zaken wanneer men gerapporteerd wordt in een orgaan dat zich ten doel stelt de kwakzalverij te bestrijden.

KWAKZALVER: Onbevoegd uitoefenaar van de geneeskunst; iemand die het publiek wat op de mouw wil spelden; boerenbedrieger; oplichter; knoeier; aldus van Dale.

Daar het deze reporter na aandachtig lezen van het artikel niet duidelijk was op welke wijze er verband bestond tussen mij en het begrip kwakzalver, belde deze man mij op om via een interview meer klaarheid in deze zaak te brengen.

Het komt deze man – met mij – voor dat er wel wat lichtvaardig wordt omgesprongen met de beoordeling of iemand wel of niet in een blad dat zich duidelijk als bevechter der kwakzalverij uitroept, zal worden belicht of wel aan de kaak gesteld.

Enige feiten:

Nergens in het door u aangehaalde krantenartikel staat, dat ik een praktijk uitoefen, anders dan het exploiteren van een Taverne, dus een Horecabedrijf.

Men kan mij niet professioneel, consulteren voor problemen die op het gebied van de psychologie of para-psychologie liggen.

Er is geen privé-consultatie-ruimte waar men al of niet tegen betaling terecht kan.

Dat omstreeks de opening een nieuwsman een artikel in zijn krant schreef, overigens geheel van hem uitgaande, over de bijzondere inrich-

ting van ons bedrijf, en dat hij daarbij mogelijk als aparte noot melding maakte van het feit dat ik in het verleden min of meer actief was op het gebied der psychologie, moet ik geheel voor zijn rekening laten.

Ook het feit dat hij verband zoekt en ook vindt tussen de rustige sfeer van ons bedrijf en de mogelijkheid zich daarin te ontspannen. Dit is trouwens een der voornaamste functies van bedrijven als de onze.

Dat de café-houder daar een belangrijke rol in zal kunnen spelen – zonder beroepspsycholoog te zijn – is zonder meer duidelijk.

Prof. Polak zegt o.a. in een radio-bespreking van dit jaar het volgende als hij het heeft over de sociale betekenis van het café in onze samenleving: dat de goede caféhouder iets moet hebben van een vriend, een vaderbeeld en van de psycholoog. Mag dit niet strikt letterlijk weergegeven zijn, het is zeer zeker de zin van de woorden van prof. Polak.

Nu zou ik daar graag bij willen opmerken dat m.i. veel belangrijker kan zijn met eerlijke aandacht te luisteren naar de zich ventilerende klant, dan hem te overladen met quasi wijsgerige opmerkingen en ondeskundige raadgevingen, zoals dit maar al te vaak en veelal met goede bedoelingen gebeurt.

Natuurlijk is men gerechtigd tot het hebben van een eigen opinie en hobby's.

Mocht een en ander aanleiding geweest zijn tot publiciteit in uw blad, dan zullen er heel wat vakgenoten volgen. Daar dit m.i. niet zo zal zijn, neem ik aan dat een misvatting in het spel is.

W. J. A. JOCHEMS

Batenburg (Gld.)

GAARNE HEBBEN WIJ plaatsruimte verleend aan de mededeling van de heer Jochems. Aanleiding tot het overnemen van een deel van het artikeltje, dat onlangs het Nijmeegs Dagblad aan zijn persoon en bedrijf wijdde, was het feit, dat de heer Jochems aan de journalist van dit dagblad veel knipsels uit Amerikaanse kranten liet zien, waarin zijn kwaliteiten als para-psycholoog hoog werden aangeslagen. Ons maandblad pleegt altijd aandacht te schenken aan de para-psychologie en haar beoefenaren, omdat er nog al eens een relatie blijkt te bestaan tussen een bepaald soort para-psychologen en de kwakzalverij (red. M.t.d.K.).

Van de Moosdijks grootspraak kent geen grenzen

IN HET ook in Nederland vrij veel verkochte Belgische weekblad Kwik (6 nov.) kwamen twee pagina's voor met foto's gewijd aan Van de Moosdijk, die bekend graag te poseren. Men ziet hem, een vest dragend, een witte anjer op, bij het bord in de tuin van zijn landhuis te Casteren waarop „W. v. d. Moosdijk, specialist in geneeskrachtige kruiden” te lezen valt, bij zijn Buick, in de woonkamer... Hij noemt zich nu al „De grootste genezer ter wereld”. Hij geeft als reden voor de scherpe critiek op zijn optreden: „Ik werd een gevaar voor de pillenfabrieken, daarom moest ik gekraakt worden”.

Veel nieuws vertelt Van de Moosdijk verder niet, hij bazelt wat over de moderne geneeskunde, die hij abnormaal noemt. „De helft van de pillen zijn verdovend. Maar de geneeskundige kracht er van is miniem vergeleken bij die van een kruidenmengsel”.

En verder op: „Ja, mijn kruiden zijn waarlijk tegen alles gewassen. De meest afschuwelijke ziekten werden door mij overwonnen”.

Een boeketje grootspraak ligt hem wel. Hij had naar Katanga kunnen komen – 100.000 dollar was het de man, die hem uitnodigde waard, als hij kwam over vliegen. Hij deed het niet. Waarom niet? „Maar ik blijf hier in de eerste plaats om de mensen te helpen. Ik heb honderden arme mensen gratis genezen, mijnwerkers met zes, zeven kindertjes. Voor die kleine mensen zou ik het verschrikkelijk vinden wanneer u me nu de grond in zou duwen”. Alles wat ik doe is immers gebaseerd op liefde”.

Je moet maar durven... Wat dat de grond induwen betreft – dat is de gebruikelijke waarschuwing van Van de Moosdijk tegen verslaggevers, die eens van zin mochten zijn kritisch over zijn kruidenhandel tegen schandalige prijzen te schrijven.

Omdat Van de Moosdijk op 18 november niet in persoon was verschenen heeft de kantonrechter de zaak tegen de „kruidendokter” tot 2 december verdaagd.

Erasmus, De Lof der Geneeskunst

ERASMUS SCHREEF in „De lof der Geneeskunde“:

„De taak van de geneesheer vervulden die wetgevers, die slechts goed gebouwde personen met elkander lieten huwen, die eisten, dat men alleen volkomen gezonde minnen in dienst nam, die openbare baden en turnplaatsen instelden, wetten tegen de weelde maakten, door het doen verbouwen van huizen en het droogleggen van moerassen, epidemieën voorkwamen en er voor waakten, dat geen spijsen of dranken, die voor de gezondheid gevaar opleverden, verkocht werden.

Maar heden ten dage menen de vorsten, dat zij er niet mee te maken hebben, of voor wijnen vergiften verkocht worden, of er door aangestoken graan of bedorven vis zoveel ziekten onder het volk verspreid worden.”

We moeten ons dunkt me goed realiseren dat dit 450 jaren geleden door hem werd gesteld, aldus staatssecretaris dr. R. J. H. Kruisinga. „Het is een passage die dunkt me voor wetgevers vandaag de dag nog lezing en herlezing waard is.”

De staatssecretaris van sociale zaken en volksgezondheid zei dit te Schiedam, toen hij de betekenis schetste bij de ingebruikstelling van dit net van het openbaar lichaam Rijnmond.

Het mag als algemeen bekend worden beschouwd dat het Rijnmondgebied wat luchtverontreiniging betreft in menigerlei opzicht het sterkst verontreinigd gebied is van ons land.

☆

Reeds omstreeks 1500 schreef Erasmus zijn „Encomium artis medicae”, waaruit de heer Kruisinga het bovenstaande citaat ontleende. Zijn lofrede werd opgedragen aan Hendrik van den Eynde, de stadsgeneesheer van Antwerpen.

Erasmus heeft zijn hele leven lang, bij al zijn reizen en trekken altijd hygiënische maatregelen in acht genomen. Men kan zelfs zeggen dat hij angstvallig over zijn gezondheid waakte. Nimmer verbleef hij ergens roekeloos, wanneer bijvoorbeeld de pest toesloeg. Zo meed hij de haarden van kwade ziekten, de grote steden. Bekend is bijvoorbeeld dat hij meermalen Parijs verliet, wanneer daar pest heerste. In zijn correspondentie bekende hij: „de begrafenissen schrikken mij af”.

Ondanks zijn vrij wankel gezondheid heeft Erasmus met zijn voorzichtige levenswijze bijna de leeftijd der sterken bereikt.

In het boekje, dat hij in latere jaren schreef en dat in het Nederlands vertaald werd als „De beleeftheid der kinderlijcke Zeden” geeft hij ook hygiënische wenken. Zoals (wij volgen nu de vertaalde tekst van een schooluitgave uit 1678, die voor de studie van het Latijn bedoeld was). „Het is burgerlijk en gesont 's morgens de mont te spoelen met schoon water”. En over het gastmaal heet het in dezelfde „Beleeftheid der kinderlijcke Zeden: „Gaet niet aanzitten als gewassen sijnde; maer de naegels van tevoren van vooren afgesneden zijnde op dat in deselve niet iets vuyls blijft hangen en ghij genoemt werde een Vuyl-poot”.

Ongebruikelijk

Op de tentoonstelling te Rotterdam deze herfst gehouden naar aanleiding van de herdenking van de geboorte van Erasmus vijf eeuwen geleden, werd speciale aandacht besteed aan de voor zijn tijd ongebruikelijke ideeën over hygiëne en gezondheid. Vele infectieziekten bedreigden de mens. Herhaaldelijk braken epidemieën uit van pest, tyfus en cholera en talrijk waren de leprozen. Toen eenmaal, na de middeleeuwen de lepra verdween, zou de tuberculose haar tol komen eisen, maar zover was het nog niet in de tijd van Erasmus.

Spaanse pokken

Wel kondigde zich toen een nieuwe ziekte aan: de syfilis. Men meende dat deze door Spaanse soldaten meegebracht was uit Amerika. Als een van de oorzaken werd dan ook het kannibalisme onder de wilden opgegeven. Erasmus behoorde tot degenen, die rigoureuze maatregelen wilden treffen tegen deze gevaarlijke geslachtsziekte, waarin de grote humanist een ernstige bedreiging voor het huwelijks-

leven zag. Hij heeft hier in zijn Colloquium conjugium, de samenspraak over het huwelijksleven, blijk van gegeven.

De ziekte droeg vele namen, want elk land gaf de schuld aan een ander. In het ene land had men het over de Spaanse pokken, in Duitsland sprak men over de „Franzosenkrankheit”, maar in Polen was het het „Duitse kwaad” en in Rusland „het Poolse kwaad”.

De samenstellers van de grote catalogus van de in museum Boymans-Van Beuningen gehouden tentoonstelling menen, dat de haat tegen de soldaten die Erasmus koesterde niet in de laatste plaats was ingegeven dat de legers met hun tros van lichte vrouwen en de rondzwerfende soldaten er zeer toe bijdroegen de syfilis en andere ziekten te verspreiden.

Aardstralen

AARDSTRALEN. Uitstralingen die van de aarde (zouden) uitgaan. Hun vermeende ongunstige invloed op de gezondheid (o.m. het verwekken van kanker) wekte in Nederland omstreeks 1950 bij velen ongerustheid, maar het bestaan er van is nooit bewijsbaar gebleken en werd door de meeste geleerden betwist.

Aldus het artikeltje, dat men aantreft onder het trefwoord aardstralen in de tweede aflevering van de Standaard Encyclopedie, een populaire encyclopedie in veertiendaagse afleveringen, waarvan de verschijning met veel reclame is omgeven. Wij zouden het nog kunnen aanvullen met:

AARDSTRALENKASTJE. Kastje, waarin zich de middelen zouden bevinden om de slechts in de verbeelding bestaande aardstralen tegen te gaan. Werd door slimme lieden tegen exorbitante prijzen in de handel gebracht. Inhoud van het kastje, waarin degene die zich tegen aardstralen wilde beschermen, niet mocht kijken, bestond gewoonlijk uit onderdelen van gesloopte radio-toestellen. Zie verder KWAKZALVERIJ.

Adresverandering

Verzuim niet bij adresverandering even de wijziging mede te delen aan het correspondentieadres Oranjelaan 6 te Hilversum! Dan behoeft U niet bevreesd te zijn één nummer van dit interessante maandblad te moeten missen.

HOE MOET MEN HET PUBLIEK OVER HUISMIDDELEN VOORLICHTEN?

meest intens de zelfmedicatie beoefent is echter dezelfde groep die veelvuldig de arts bezoekt.

Levensangsten

HET ASPIRIENTJE voor de hoofdpijn, het flesje valeriana tegen de uitbarsting – het zijn maar een paar voorbeelden van het gebruiken van medicijnen zonder de dokter te raadplegen. Maar deze „zelfmedicatie” neemt toe. Wat moet men daar van denken? „Zonder zelfmedicatie zou de kwakzalverij en het gebruik van genotmiddelen groter zijn dan nu, omdat er blijkbaar een behoefte bestaat aan het wegdrinken van levensangsten”. Deze uitspraak is van prof. dr. A. Querido, hoogleraar in de sociale geneeskunde te Amsterdam.

Hij hield een voordracht over de zelfmedicatie op een vergadering gewijd aan het gebruik van niet-voorgeschreven geneesmiddelen door een wel zeer belanghebbende instantie, de Nederlandse Vereniging van geneesmiddelenfabrikanten Nepropharm en de bond van importeurs van geneesmiddelen Bipa. De vergadering werd op 10 oktober in het Haagse Congrescentrum gehouden.

Het was, gezien de belangen van de organisatoren, begrijpelijk dat alle sprekers, op prof. Querido na, uitgingen van het volgende gegeven: In Nederland worden jaarlijks tussen de 100 à 200 miljoen gulden van de 600 miljoen, die de Nederlander jaarlijks aan medicijnen uitgeeft besteedt aan middelen die men zelf kiest, buiten de arts om.

„In eigen beheer”

Drs. H. G. SNIJDERS, voorzitter van de Bipa, verklaarde onder zelfmedicatie te verstaan „De behandeling in eigen beheer, niet van een ziekte, maar van een tijdelijk ongemak, met huismiddelen, die – mits met mate en nimmer chronisch gebruikt – niet veel kwaad kunnen.

Dr. Dukes, leider van het ontwikkelingslaboratorium van de NV Organon wees er op, dat de mens omgeven is met stopcontacten, gaskranen, jenever en tabak – niemand zal er serieus aan denken hem dat te ontnemen, omdat er potentiële gevaren in schuilen. In hoeverre moet dan de patiënt de vrijheid hebben zich zelf te behandelen (of mishandelen!) met geneesmiddelen, die geen verslavende uitwerking hebben?

Zuiver medisch gesproken schuilt er zoveel gevaar in die zelfmedicatie, dat zij verworpen moet worden, oordeelde prof. dr. A. Querido, die zei dat in West Europa niet meer dan een derde van de mensen, die zich bewust zijn van klachten, daarvoor een arts raadpleegt. In geld uitgedrukt wordt in West-Europa meer dan een vierde van het bedrag dat men aan medicijnen besteed uitgegeven aan midde-

len, die niet door de arts zijn voorgeschreven.

Zelfmedicatie realiteit

DE OPVATTING dat zelfmedicatie geheel verworpen moet worden is echter volkomen in strijd met de realiteit, meende prof. Querido. De zelfmedicatie is een realiteit. Over de mogelijkheden om door uitbreiding van de geneeskundige hulpverlening een wijziging van het gedragspatroon van de mens te bereiken was hij niet bijster optimistisch. Wel achtte hij het denkbaar dat de doelmatigheid van de arts verhoogd zou worden door hem te ontlasten van allerlei routinewerk of paramedische hulp en allerlei andere rompslomp die iemand met een kortere of eenvoudiger opleiding ook zou kunnen verrichten.

Moet het publiek anders worden voorgelicht dan thans het geval is, vroeg prof. Querido zich af. In dat verband achtte hij de bestudering van motieven voor zelfbehandeling van fundamenteel belang. Hij onderscheidde drie groepen van mensen die aan zelfmedicatie doen. Er is een groep die dit doet op rationele motieven, er is een grotere groep die medicamenten slikt uit angst. De groep die het

DAT ZELFMEDICATIE in de plaats komt van het raadplegen van een arts is niet waar, aldus prof. Querido. In vele gevallen is zelfmedicatie complementair en niet concurrerend ten opzichte van de medische zorg, meende prof. Querido. Voor deze laatste groep zou dus de oplossing zeker niet kunnen liggen in een versterking van het medische apparaat. Zonder zelfmedicatie zou de kwakzalverij en het gebruik van genotmiddelen groter zijn dan nu, omdat er blijkbaar een behoefte bestaat aan het wegdrinken van levensangsten.

De moderne mens is, zelfs als er de mogelijkheid toe bestaat, niet bereid voor iedere kou en ieder hoofdpijntje naar de dokter te gaan. Hij moet daartoe ook bepaald niet aangemoedigd worden, is de conclusie geweest van een Engels onderzoek, dat uitwees hoe de genationaliseerde Engelse arts lijdt onder de patiënten met futiele klachtjes, die zijn kostbare tijd opslokken en de ernstige patiënten duperen. Zij moeten erop getraind worden juist om zichzelf te behandelen, was men van mening.

Van de categorie doe het zelve, die de eigen keuze hanteren als aanvulling op wat de medicus voorschrijft en er geen bezoek aan een arts voor laten wilde prof. Querido komen tot een productie van placebo's. Van middelen waarvan het geneeskrachtig effect schuilt louter en alleen in suggestie. Voor de andere doe-het-zelvers, de rationele zoals hij hen betitelde, had ook prof. Querido wel vrede met de huidige gang van zaken.

Verzet tegen pijnstillers zonder recept

Bij zijn promotie in de geneeskunde aan de rijksuniversiteit te Utrecht heeft de huisarts D. Bosschaert zich in één van zijn stellingen gekeerd tegen het verstreken zonder recept van pijnstillende middelen (analgetica).

Hij is vooral bang voor de schadelijke bijwerking van acetosal dat o.m. in het „aspiertje” voorkomt, en fenacetine. De meeste van de pijnstillers bevatten een of twee van deze stoffen, het APC-tablet bovendien nog coffeïne.

Iedereen kan dergelijke geneesmiddelen bij de apotheker kopen. (En niet alleen daar!) In Nederland wordt jaarlijks drie- tot vierhonderdduizend kilo acetosal en honderdduizend kilo fenacetine, in allerlei tabletten en poeders, gegeten.

Bij zeker zestig procent van de gebruikers veroorzaakt acetosal volgens dr. Bosschaert, kleine bloedingen in de maagwand. De stof heeft bovendien een ongunstige invloed op de stolling van het bloed bij verwondingen of bij de

menstruatie. Fenacetine veroorzaakt op de duur een bloedziekte en misschien nierklachten, aldus dr. Bosschaert, van wiens bezwaren tegen pijnstillende middelen zonder recept gewag werd gemaakt in de N.R.C.

Het nadeel van acetosal is naar zijn mening te beperken door een „gecoat” produkt te verstreken, dat pas na de maag te zijn gepasseerd vrij komt. De schadelijke werking kan ook worden tegengegaan door het tablet op te lossen in melk.

Een gevaarlijke voorganger zaait twijfel in ELIM

IK BEN LICHTELIJK door God bestraald zegt „vader” Albert Otten, de voorganger van de Gemeente des Heren in Elim, dicht bij Hollandsche Veld in Drente. Hij is een 77-jarige man, die in zijn gemeente 400 gelovigen telt, kinderen meegerekend. Leo Derksen van het weekblad Panorama bracht hem onlangs een bezoek na het voorgevallene met de zevenjarige Greta uit het gezin Pater aan het Hollandsche Veld Opgaande. Hoewel hij de aardse genoegens in zijn preken als verwerpelijk voorstelt, beschikt Otten in zijn goed gemeubileerde huis toch over zulke duivelse werktuigen als een automatische wasmachine en zelfs over de spreekbuis van de hel bij uitstek: de telefoon.

Omstreeks 15 augustus kreeg de achtjarige Greta Pater buikpijn. Zij ging echter niet in bed maar nam plaats in een stoel in de keuken. Maar de pijn nam gedurig toe en het buikje van het meisje zwelde op. De dokter werd niet geroepen, de ouders, trouwe volgelingen van Ottens Gemeente des Heren, vertrouwden op wat zij aannemen, dat de Wil des Heren is. Zij deden niets. Vader Otten kwam een gebed uitspreken, waarin op God als medicus een beroep werd gedaan in te grijpen en Greta te genezen van haar boze kwaal. Maar Greta werd alleen maar zieker.

Ongeruste hoofdonderwijzer

GRETA IS een leerlinge van de openbare school – de kinderen van de Gemeente des Heren gaan niet naar de school met de bijbel om beschermd te zijn tegen een bepaalde uitleg van de bijbel, zo wil vader Otten het. Hoofdonderwijzer H. L. van Scheepen van de lagere school te Hollandsche Veld begint ongerust te worden. Hij gaat naar het afgelegen boerderijtje van de familie Pater en treft er Greta doodziek aan. De familie Pater zegt dat God zelf wel zal weten wat het beste is, maar de heer Van Scheepen waarschuwt arts R. Paize uit Noordscheschut. Deze onderzoekt het meisje, vreest dat zij een tumor heeft en weet de ouders er na lang praten toe te brengen haar in het ziekenhuis te Hoogeveen te laten onderzoeken.

De ouders stellen dit niet op prijs en halen het meisje terug naar huis.

Zij hebben vaak genoeg gehoord dat iemand door het ingrijpen van de Heer werd genezen. Heeft vader Otten hen dat niet vaak genoeg verteld? Maar vader Otten, boos op de hoofdonderwijzer, komt bij de familie Pater op bezoek en zegt: Je moet een dokter waarschuwen. Een kind is niet verantwoordelijk voor zich zelf.

Naar Gronings ziekenhuis

HIJ WEET NIET, dat de kinderrechtster te Assen de ouders voorlopig uit de ouderlijke macht heeft ontzet en op de dag na het bezoek van vader Otten wordt Greta onder het toezien oog van de Rijkspolitie van huis ge-

Meesje van acht bijna slachtoffer

haald en overgebracht naar Groningen. In het Academisch Ziekenhuis blijkt dat er geen sprake is van een tumor. Greta behoeft niet te worden geopereerd en zij herstelt snel.

Vader Otten geeft een slim antwoord, wanneer hem op de man af wordt gevraagd of hij gelooft dat Gods hand de genezing van Greta heeft bewerkstelligd. „Het enige dat ik weet is, dat ze daar in Groningen niets met

Greta hebben gedaan en dat ze toch geneest”.

Dokter R. Paize deelde mede: Het enige wat ik kan zeggen, is dat in Groningen Greta een medische ingreep heeft ondergaan. Zonder die ingreep zou zij ongetwijfeld zijn gestorven.

In dwangpositie

DE VERSLAGGEVER van Panorama vroeg Otten of hij zijn volgelingen niet in een dwangpositie bracht door voortdurend uit te roepen dat velen door zijn gebed genezen worden en dat menselijk ingrijpen een verloochening is van het Godsvertrouwen.

Otten antwoordde dat hij onder ede wilde verklaren, dat hij de mensen nooit verboden had een dokter te waarschuwen.

Maar toen hij van het ingrijpen van hoofdonderwijzer Van Scheepen had gehoord had hij de telefoon gegrepen en tegen de dochter van de hoofdonderwijzer gezegd: Wil je je vader waarschuwen, dat hij zoiets niet meer moet doen. Wil je hem dát zeggen? Anders laat ik alle kinderen van de gemeente des Heren van school nemen. En hij gaf bij een andere gelegenheid nog eens de waarschuwing tot de heer Van Scheepen: God zal wraak nemen. Uw eigen kinderen zullen u nog eens vanuit de hel met grote, vragende ogen aankijken.

Bedenklijke advertentie in Gereformeerde Kerkbode

OOK IN EEN kerkblad horen kwakzalversadvertenties niet thuis. Wij zouden zeggen, juist in een kerkblad niet. Want men mag aannemen, dat gezien de verantwoordelijkheid van de kerken voor hun gelovigen zij juist uitermate kieskeurig zullen zijn, waar het de inhoud van de advertenties betreft. Want ergens worden die in zo'n officieel kerkblad gedekt, ja, geschraagd door het zedelijk gezag van de kerk.

Een erge misser noteerden wij op dit gebied in de Gereformeerde Kerkbode. Dit is het orgaan van de Gereformeerde Kerken van Rotterdam. Deze kerkbode verschijnt wekelijks. Daarin kwam dezer dagen een advertentie voor waarin een „elektrolyt-waterkuur” werd aangeboden alsmede electrolyt-crème tegen eczemen, aambeien, lichte spataderen, huiduitslag.

Waar zo'n elektrolyt-waterkuur al niet dienstig voor is- De advertentie begint met een vette regel: U bent absoluut geen hopeloos geval. En richt zich dan tot degenen die al jarenlang hebben getobt met: nerveusiteit, galstenen, nieraandoeningen, hoge of lage bloeddruk, suikerziekten (het meervoud is van de adverteerder), maag- en darmzweren, open benen, gordelroos, reuma, jicht, spataderen.

De advertentie zegt dan: Neem eens contact met ons op, waarom niet?

De adverteerders van dit brutale stukje zijn de importeurs, de heren Quist en Van Dalem, die een antwoordnummer te Ouderkerk aan de IJssel blijken te bezitten. Aan het slot laten zij weten, dat zij voor de elektrolyt crèmeverkoop graag in contact willen komen met drogisterijen en met pharmaceutische zaken.

F. L. BLOEM UIT WINSCHOTEN KREEG BOETE VAN 400 GULDEN

DE „KRUIDENDOKTER” uit Winschoten, de 38-jarige Fobbo Luppó Bl(oem) is voor het kantongerecht van Winschoten veroordeeld tot vier maal 100 gulden boete, subsidiair 10 dagen hechtenis. Er waren hem vier gevallen ten laste gelegd van het onbevoegd uitoefenen der geneeskunst. De kantonrechter achtte de vier gevallen bewezen.

De pendel, waarmee Bloem zijn kunst uitoefende en een aantal flesjes medicijnen (met planten-aftrek-sels) werden verbeurd verklaard.

Later verklaarde Bloem tegenover een verslaggeefster van De Noord-Ooster, dat hij nog niet wist of hij tegen het vonnis in hoger beroep zou gaan. In feite zo redenerde hij, is er geen enkel bewijs. De vier getuigen hadden hem, Bloem, een verklaring gegeven dat ze het niet eens zijn met wat in het proces-verbaal staat. Maar

bij de rechtzitting heeft Bloem hierover niets medegedeeld – vermoedelijk heeft zijn advocaat hem dat afgeraden...

Over Bloem, die ook onder de naam „De Geurende Kruidhof” zijn artikelen aan de man brengt, hebben wij reeds herhaaldelijk in de kolommen van ons maandblad bericht: in mei 1963, op pag. 41 en 42 van september 1968. In het meinummer van dit jaar, bladzijde 29, kon men lezen, dat de gemeentepolitie van Winschoten bij Bloem had ingegrepen. De klantenkring van Bloem had zich de laatste tijd over een groot deel van ons land uitgebreid en ook de Duitsers kwamen naar Winschoten. Voor de kantonrechter werd de man verdedigd door mr. C. L. Wieringa, volgens Bloem een van zijn patiënten. Na de zitting had Bloem de vriendelijkheid om van zijn advocaat te zeggen: „Deze pleiter is niet zo sterk naar voren gekomen”.

Ingewandsworm als geneesmiddel

Bijgeloof vormt een bedreiging voor sommige diersoorten. Een van de slachtoffers dreigt een rob-achtig dier te zijn, de doejong, die men aantreft in de warme wateren van de Indische Oceaan of de Stille Oceaan. In Indonesië is menigeen er vast van overtuigd dat de tanden van de doejong, die tot 20 cm lang worden, de bezitter een bescherming schenken tegen vergiften, kogels mitsgaders boze geesten.

Men is wel bereid voor zo'n wonderdand iets neer te tellen – zo'n 100 tot 200 gulden.

Verder verwerken Indonesiërs en Chinezen graag doejongtranen, een kleverige vloeistof uit de ogen, in een liefdesdrank. Met harpoenen en netten gaan zij de beschermde doejongen

te lijf. Dat komt dubbel hard aan: de wijfjes brengen slechts één jong in de twee jaar voort.

Algemeen bekend is dat de hoorns van de Javaanse neushoorn in minnerdranken worden verwerkt. En omdat een hoorn alleen bij het dode dier kan worden weggenomen zijn er nu nog maar dertig van die neushoorns, en wel in een Javaans reservaat. Een ons hoorn brengt in Singapore zo'n paar honderd gulden op. Huid, bloed en beenderen, gedroogd en verpoederd, schijnen uitstekende versterkende middelen te zijn. Urine en uitwerpselen heten te helpen bij oogziekten. Een poeder vervaardigd uit de ingewandswormen van een neushoorn wordt beschouwd als het beste bestrijdingsmiddel tegen wormen bij de mens. De Javaanse neushoorn is zijn gewicht in goud dus waard. Toch zal de kwakzalver naar andere dieren moeten omzien.

Van alle markten thuis

ZO LUIDDE een advertentie die op 2 maart 1969 in het blad Boulevard te vinden was:

Helderziende A. Seeland, Den Haag
Piet Heinstraat 96, tel. 070 - 330747
sprk. 2-5 en 7-9 u. Zie ook beroepengids.

En op 15 maart stond de volgende advertentie in het keurige Dagblad Trouw:

Huw. Bem. Bureau Seelandt. Bemiddelt voor
f 25,- door gehele land. Tel. 070 - 330747,
Piet Heinstraat 96, Den Haag
spr. 2-5 en 7-9 uur, ma. t.e.m. za.

Deze advertenties werden gevonden door de Gezinsraad, die een onderzoek instelde naar de commerciële huwelijksbureaus. Voor het merendeel was het resultaat niet bijster opwekkend. Martin Uitvlugt kon er in het Vaderland een artikel over schrijven onder de titel „Sjacheraars in levensgeluk”.

Een nog schrijnender voorbeeld van de rommel op de huwelijksmarkt boden twee advertenties van postbus 3288 te Amsterdam. In een advertentie onder de noemer HUW. (van huwelijk!) wordt medegedeeld, dat de contactavonden, die men organiseert beschaafde bijeenkomsten voor ongehuwden zijn,

Datzelfde postbusnummer komt wat uitvoeriger voor de dag in een advertentie in Vrij Nederland. Daar gaat het over de Erotisan Cocktaildrank.

Even een paar aanhalingen uit deze wijdloppige advertentie. Meer dan 100.000 zakenlieden in Europa gebruiken reeds de Erotisan Cocktaildrank. Geen wonder, na een vermoeiende dagtaak maakt Erotisan van iedere man een moderne C a s s a n o v a en brengt de vrouw in extase. Binnen een kuurperiode van zes maanden wordt blijvend sukses gegarandeerd!

Dan komt achter het postbusnummer importeur Tricouleur te voorschijn, die ook een gironummer heeft en beweert 70.000 tevreden postorderklanten te hebben. En behalve de Erotisan Cocktail Drank is er ook nog de Casanova Cream (Casanova ditmaal met één s geschreven – de correctie spelling van de naam van de 18de eeuwse avonturier en schrijver

Bestuur van de Vereniging tegen de Kwakzalverij: A. P. N. de Groot, **Arts** te Hilversum, **Voorzitter**; E. Mijnaerends, **Tandarts** te Amsterdam; Mevr. J. W. J. Vermeulen, Berkenrodestraat 23 te Haarlem, **Secretaresse**; L. Brest te Amsterdam, **Penningmeester**; Mr. J. E. Goudsmit, **Kantonrechter** te Haarlem; J. J. Aukema, **Dierenarts** te Steenwijk; Mr. J. D. van den Berg, **Rechter** te Arnhem; J. E. Buiter, **Apotheker, Farmaceutisch Inspecteur van de Volksgezondheid** te Zwolle; P. L. Stal, **Arts** te 's-Gravenhage; J. van Baak, **Dermatoloog** te Utrecht; J. M. de Haas, **Tandarts** te Heemstede; mej. drs. P. H. van Marle, **Apotheker** te 's-Gravenhage; J. W. Gosker, **Inspecteur van Politie** te Arnhem; J. Noord te Amsterdam.

Lidmaatschap van de Vereniging Incl. Maandblad min. f 10,-; voor studerende f 2,50. Adres voor het opgeven van leden en abonneés: Oranjelaan 6, Hilversum. Penningmeester: L. Brest, Argonautenstraat 19a, Amsterdam-Zuid. Postgiro van de Vereniging 32237 te Amsterdam. Gem. Giro K 1672.

DRUKKERIJ SYSTEMA N.V.
Amsterdam

BLZ. 72

Abonnement per jaar franco per post
bij vooruitbetaling f 10,-;
studerenden f 2,50

Correspondentie Oranjelaan 6, Hilversum.